

Les Escoles
al Palau

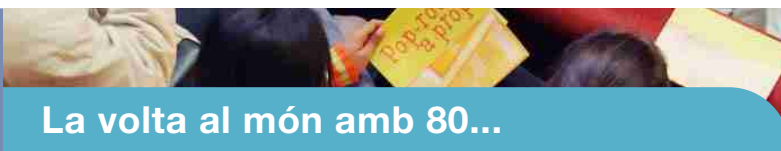

La volta al
món amb 80
instruments
de percussió

Dossier pedagògic

PALAU MÚSICA CATALANA
BARCELONA
1908-2008

Intèrprets:

Percussions de Barcelona

Teclats:

Jordi Vilaprinnyó

Guió i narrador:

Carles Lobo

MATERIAL PER A L'ESCOLA:

Jordi Canals

DIRECCIÓ ARTÍSTICA:

Eulàlia Antonés

ÍNDEX

Els instruments de percussió. Definició i classificació	_3
Obres i compositors de l'espectacle.	_4
Ritmes que s'interpreten a l'espectacle.	_5
Instruments que s'utilitzen en l'espectacle.	
Àfrica	_7
Europa	_8
Amèrica del Nord	_11
Amèrica del Sud	_12
Àsia	_14
I més, i més, i més...	_16
Activitats, propostes, idees... El llenguatge del jazz	_17

Organitza i patrocina:

FUNDACIÓ
ORFEÓ CATALÀ
PALAU DE LA MÚSICA

Obra Social
Fundació 'la Caixa'

Suport tecnològic:

Fundación
Telefonica

Amb la col·laboració de:

Condís

LA VANGUARDIA

CONSORCI
PALAU MÚSICA
CATALANA

MINISTERIO
DE CULTURA

Ajuntament de Barcelona
Institut d'Educació

Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

Introducció.

La família de la percussió és, sens dubte, la més antiga i extensa dins del món dels instruments musicals. La seva pròpia evolució en les diferents cultures del món ha anat donant una gran varietat d'instruments que, partint d'uns principis semblants, han adquirit característiques particulars i úniques.

El material que us presentem està pensat i dissenyat com una eina que permet introduir d'una manera molt directa l'audició **La volta al món amb 80 instruments de percussió**, a la vegada que també proposa activitats, suggeriments, idees molt obertes per treballar a l'aula.

La informació sobre les audicions, els compositors i la proposta del taller d'instruments es troba directament a Internet a través dels hipervincles creats. No s'ha buscat un sol lloc web sinó que s'ha intentat donar tot un ventall de possibles pàgines web per tal de donar-les a conèixer de cara a una futura utilització en d'altres aspectes de l'educació musical a l'escola.

Ara que la complicitat amb aquest material didàctic ja s'ha creat, esperem que us sigui de molta utilitat i que us ajudi a continuar motivant tots els nens i nenes cap a aquest fantàstic món dels instruments de percussió.

Els instruments de percussió.

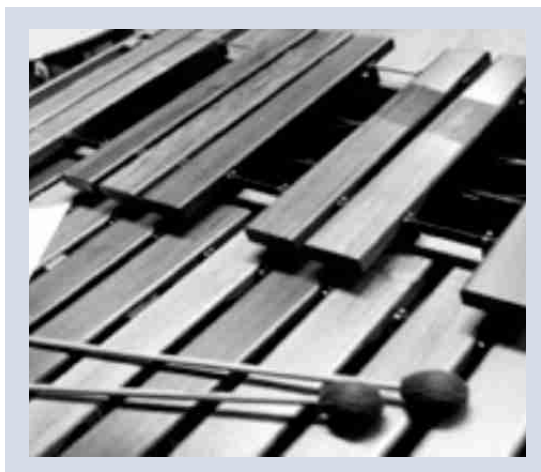
En els instruments de percussió, tal com ens indica el seu nom, la vibració sonora es provoca mitjançant un cop, percutint, ja sigui amb unes baquetes, amb petits martellets o amb les mans.

Si el que colpegem és una membrana, parlarem d'instruments membranòfons, mentre que si es percudeix una part sòlida de l'instrument, en direm idiòfons.

També els podem classificar segons el resultat sonor:

-Si el so és identificable, concret, i per tant afinat, parlarem d'instruments de percussió de so determinat: xilòfon, campanes tubulars, timbales de l'orquestra, celesta...

-Si el so no és identificable, és a dir no està afinat, parlarem d'instruments de percussió de so indeterminat: caixa, castanyoles, pandereta, bombo, plats...

Obres i compositors de l'espectacle (I).

Àfrica

1. Improvisació sobre Pieces of wood	Steve Reich
2. Tema principal de la pel·lícula Lawrence d'Aràbia	Maurice Jarre
3. Fragment de Scheherazade	Rimski-Kórsakov
4. Dansa dels set vels de Salomé	Richard Strauss

Àsia

5. Fragments de Ma mère l'oye	Maurice Ravel
6. Tema de la pel·lícula L'últim emperador	David Byrne
7. Dansa del sabre de la Suite Gauaneh	Aram Katxaturian

Amèrica del Sud

8. Meglio Stassera	Henry Mancini
9. Mambo n.5	Lou Bega

Nord amèrica

10. Ragtime Triplets	Hamilton Green
11. Fragment d' Un americà a París	George Gershwin
12. Fragment de Blues	George Gershwin
13. Amèrica de West side story	Leonard Bernstein

Europa

14. Marxa Radetzky	Johann Strauss
15. Rellotge vienès de la Suite Hary Janós	Zoltan Kodály
16. Farandola de L'Arlesienne	George Bizet

Ritmes que s'interpreten en l'espectacle

El "blues"

Apareix a finals del segle XIX. Deriva, evolutivament, de les work-songs (cançons de treball) i dels field-hollers (crits del camps). La funció principal del *blues* és explicar els problemes i maldecaps quotidians de la gent, fruit de la marginació social i econòmica en què viuen.

Musicalment:

- clima lent, tens i una mica irònic. Temàtica melancòlica, de queixa, consol...
- gran importància del text que, originàriament i igual que la melodia, s'improvisava
- estructura molt simple: roda (repetició) de 12 compassos repartits en tres estrofes.
manera.
- per crear les melodies i les improvisacions següents s'utilitzen les anomenades "blue notes", que formen part de l'anomenada "escala de blues", fusió de l'escala pentatònica africana i la diatònica occidental.

Del *blues* en derivarà el Rhythm'n Blues i el Rock'n Roll, i per tant és la base de bona part de la música actual. Molts músics han cantat *blues*, ja que és l'essència.

El "ragtime"

El nom *ragtime* prové de *ragged time* (temps estripat).

Scott Joplin (1868-1917), pianista de color, fou el màxim representant d'aquest estil.

Musicalment:

- és una música per a piano sol, totalment escrita, sense improvisació, fusió entre la música romàntica per a piano (Chopin, Liszt...), les marxes per a desfilades festives i militars i la polca europea; tot tractat amb la concepció rítmica i l'esperit dels negres.
- la melodia presenta una gran quantitat de síncopes (desplaçaments de l'accent rítmic) i es combina amb una línia de baix de ritme simple.

Va ésser una música molt escoltada entre 1897 i 1920, tant als EUA com a Europa i les seves melodies van ser utilitzades per les primers bandes de *jazz*.

La samba

La samba és una dansa d'origen africà popularitzada cap a l'any 1950 i molt ballada pels negres de Rio de Janeiro, São Paulo i Bahia (Brasil).

El seu moviment és ràpid, molt sincopat i de compàs binari.

Grans compositors com Milhaud i Villa-Lobos han escrit obres orquestrals a ritme de samba!

El **merengue** és molt semblant a la samba i es balla a Haití i Santo Domingo.

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Àfrica

Claus

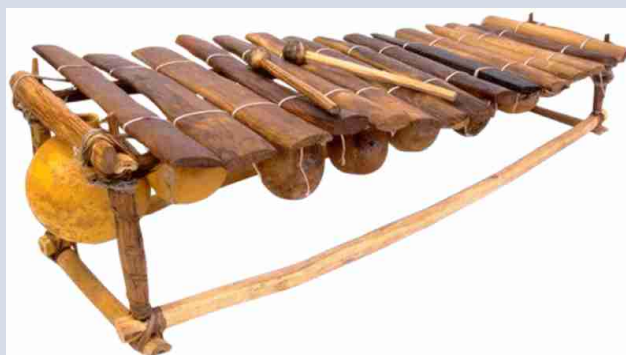
Lion drum

Log drum

Claus

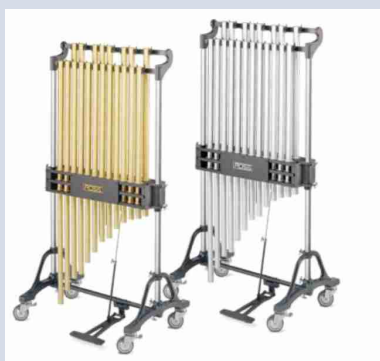
Xilifon

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Europa (I)

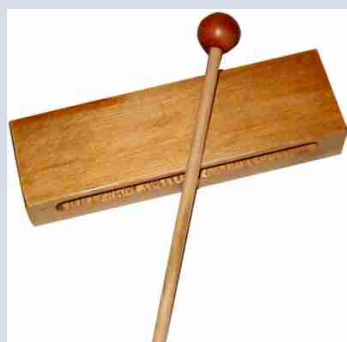
Bombo simfònic

Campanes tubulars

Cascavells

Caixa xina

Castanyoles

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

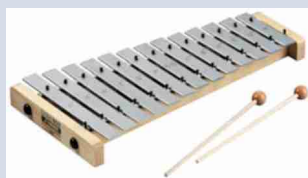
D'Europa (II)

Cròtals afinats

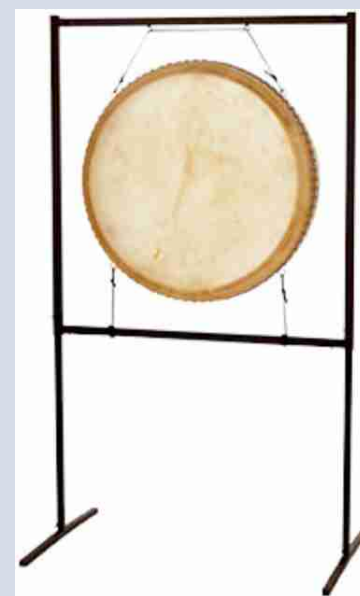
Esquellots

Glockenspiel

Pandereta i panderos

Gong

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Europa (III)

Timbales

Triangle

Plats de xoc

Enclusa

Tambor medieval

Instruments que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Amèrica del Nord

Bateria

Caixa militar

Tambor militar

Tom-Tom

Vibràfon

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Amèrica del Sud

Afuche o cabassa

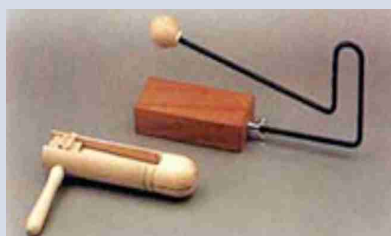
Güiro

Congas i bongos

Maraques

Carraca i quijada

Ago-go bells

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Amèrica del Sud (II)

Marimba

Cuica (interior)

Cuica (exterior)

Rumberes

Torpedo i pal de pluja

Vibraslap

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Àsia

Bell Tree

Cròtals

Plat xinès

Gong tailandés

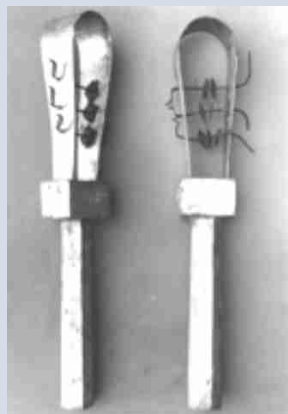
Darabuka

Metal chimes

Instrumentes que s'utilitzen en l'espectacle.

D'Àsia (II)

Sistrum

Tabla hindú

Gong

Temple blocks

Wood chimes

Instruments que s'utilitzen en l'espectacle.

I més, i més i més...

Botzina, carraca, flexaton, fuet, gall, màquina del vent, reclam d'ocell, paper de vidre, planxa de tro, sirenes, tap de cava, cocos, claus metàl·liques, bosses de plàstic... i caminar i picar de mans i... més i més i més!

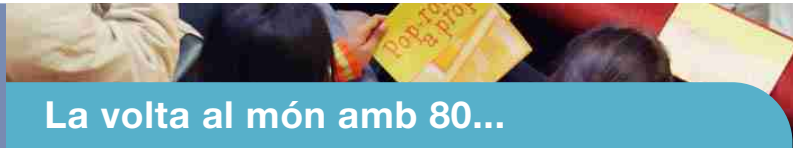

Activitats, propostes, idees...

(Fes clic sobre l'activitat per anar-hi directament. Per tornar, click sobre el títol "Activitats, propostes, idees...")

1. Reconèixer un so utilitzant només l'oïda	Grup classe	Activitat manipulativa	Música
2. Muntar i desmuntar un poliritme	Petit grup	Activitat manipulativa	Música
3. Interpretar i crear una composició amb grafia alternativa	Petit grup	Activitat manipulativa	Música, plàstica
4. Posem l'ambient sonor a un conte... inventat	Petit grup	Activitat teatralitzada	Música, plàstica, llenguatge, teatre
5. Concert arquitectònic	Grup classe	Activitat manipulativa	Música, tecnologia
6. Melodies aquàtiques	Petit grup	Activitat manipulativa	Música, ciències
7. La fitxa	Individual	Tècnica d'estudi	Música, llenguatge, socials
8. El repic de campanes	Individual	Recerca social	Música, socials
9. El gamelan	Individual	Recerca social	Música, socials
10. Taller de construcció d'instruments	Individual	Activitat manipulativa	Música, plàstica, tecnologia

Activitats, propostes, idees...

1. Reconèixer un so utilitzant únicament l'oïda

Situem tots els alumnes en cercle, ben assenguts, i n'escollim dos o tres, segons que convingui, que es situaran al mig de la rotllana. D'un gran sac anirem traient els instruments-objectes de percussió, els anomenarem i en farem escoltar el seu so/soroll: claus metàl·liques, marques casolanes, meitats de cocos, bosses fines de plàstic, caixa xinesa, pandereta, xilòfon, rascadors variats... i tot allò que pugui servir.

Un cop escoltats els sorolls, tapem els ulls als alumnes situats al mig del cercle i repartim ràpidament els instruments a la resta dels companys de classe. Comptem fins a tres i... tothom a tocar, a provocar so-soroll amb el seu instrument-objecte!

El responsable de l'activitat ha de cridar el nom d'un dels instruments-objectes sonors.

Sense parar de fer so-soroll, els alumnes del mig del cercle hauran de buscar l'instrument-objecte anomenat guiant-se, únicament, per l'oïda.

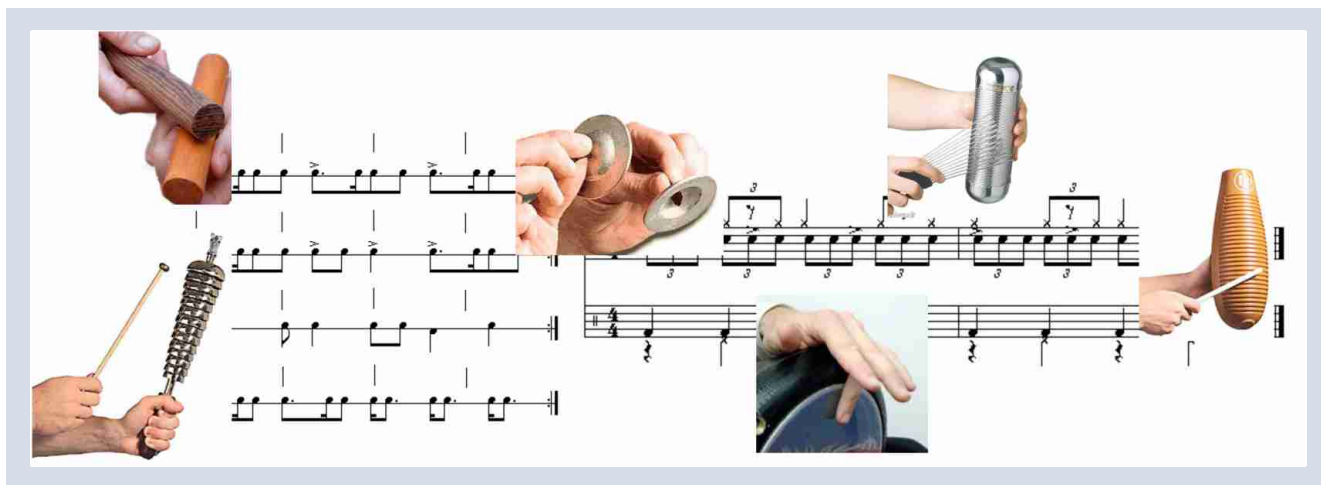
Activitats, propostes, idees...

2. Muntar i desmuntar un poliritme

Després d'explicar i fer un petit exemple del que és un poliritme per sobreposició de diferents ritmes, demanarem que els alumnes facin grups de 6-7 companys i en generin un amb les premisses següents:

- Cada noi/noia fa una estructura rítmica que ha d'encaixar amb la resta. No val repetir ritmes.
- El poliritme començarà amb un ritme i, cada 8 temps aproximadament, s'hi anirà afegint una nova estructura rítmica. Un cop muntat tot el poliritme, s'ha d'aguantar durant un cert temps i es desmunta des de l'últim cap al primer.

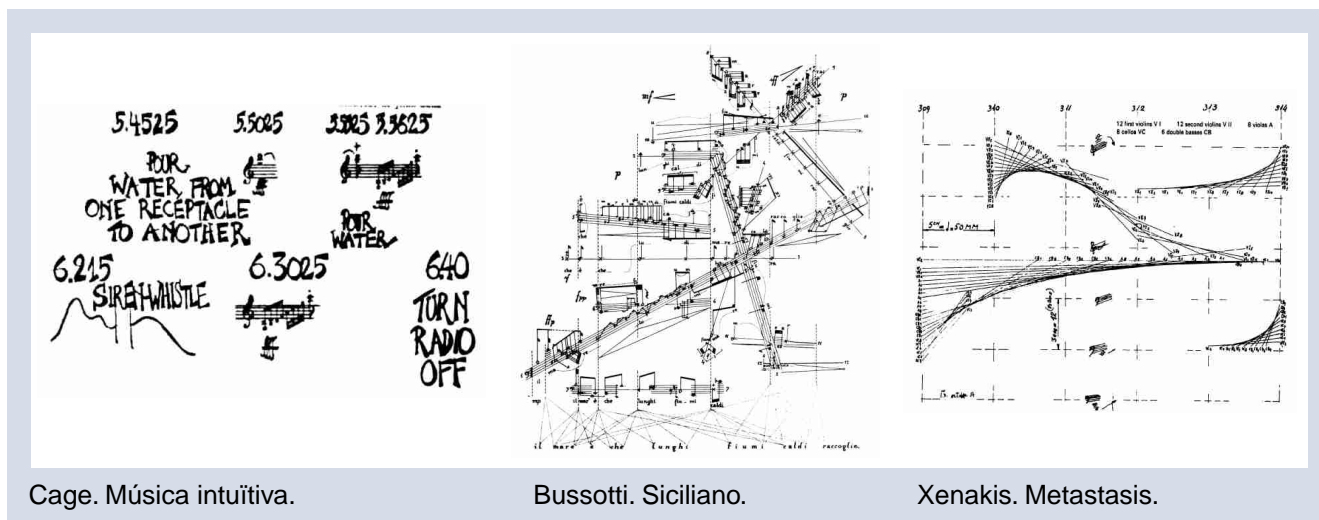
S'han d'utilitzar els mateixos objectes sonors que en l'activitat 1.

Activitats, propostes, idees...

3. Interpretar i crear una composició amb grafia alternativa (I)

Aquesta activitat es pot introduir amb la composició *La tormenta* de Maravillas Diaz (l'explicació sobre la interpretació, la partitura i l'audició es troben al llibre de consulta *Graó Música ESO 1*, pàg.77 i al núm. 7 del CD adjunt).

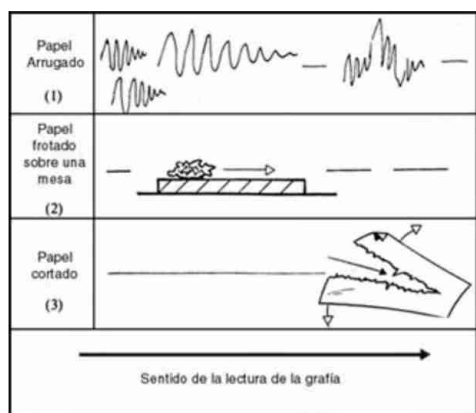
Explicuem el concepte i la necessitat d'una grafia alternativa per a l'expressió de sons-sorolls que superen el sistema de notació musical "clàssic".

Activitats, propostes, idees...

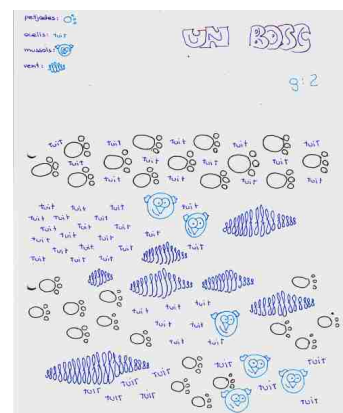
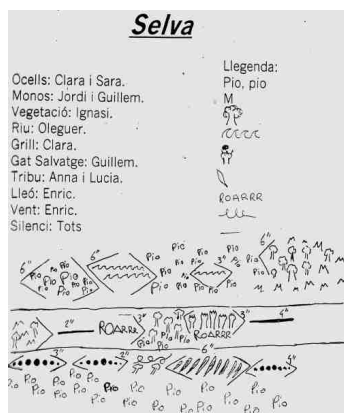
3. Interpretar en grup una composició amb grafia alternativa (II)

Proposem als alumnes que, en grups de 6-7 companys, elaborin una partitura amb una grafia alternativa pròpia i basada en sons-sorolls (pot ser útil suggerir possibles temes per a l'obra: la ciutat, la jungla...).

Un cop realitzada la composició, el grup l'explica als companys i la interpreta, amb la distribució prèvia dels diferents elements sonors i havent triat un director!

“Vers le Conte Musical” de Marcel Ley

Grafies alternatives d'alumnes de 2n ESO de l'Escola Súnion (Barcelona)

Activitats, propostes, idees...

4. Posem l'ambient sonor a un conte... inventat

Demanam als alumnes que facin agrupacions de 4-5. Proposem unes paraules claus (referides a personatge/s, ambient, situació, valors...) a partir de les quals caldrà escriure un conte amb participació d'ambients sonors (pluja, vent, trons, tren, cotxes, murmuris, passes, aplaudiments, ritmes...).

Cal triar un narrador del conte i la resta del grup ha de generar l'ambient sonor adequat a la situació.

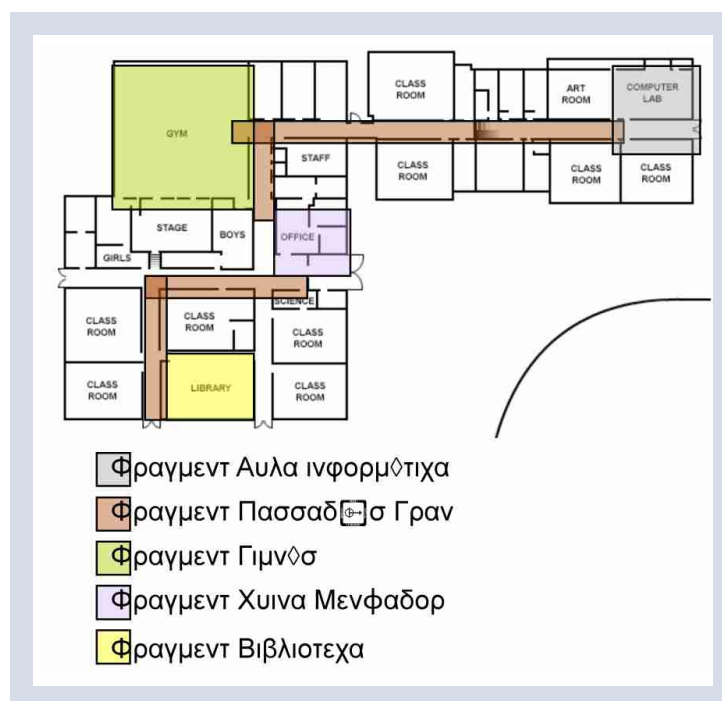
Activitats, propostes, idees...

5. Concert arquitectònic

Estudiem el plànol de l'escola i els seus espais (passadissos, aules, cuina, menjador, pati, vestíbul...). Un cop situats en l'arquitectura, reflexionem sobre els aspectes sonors a cadascun d'aquests espais. Hi ha espais (passadissos, llocs de pas...) més rítmics que d'altres? Hi ha espais sonorament homogenis o regulars (aules, biblioteca...)? Hi ha espais caòtics (vestíbul, pati...)?

Un cop identificats alguns aspectes del so en els diferents espais de l'escola, inventem una "simfonia" per a instruments de percussió, veu humana i d'altres en què els diversos moviments o fragments mantinguin les característiques sonores dels espais de l'escola estudiats.

L'obra s'interpreta *in situ*, cada moviment o fragment musical en l'espai que li correspon, de manera enllaçada, com si fos una cercavila.

Activitats, propostes, idees...

6. Melodies aquàtiques

Proposem agrupacions de 5-6 alumnes. Els repartim 8 gots o ampolles de vidre si és possible iguals, 8 culleretes metàl·liques, una ampolla plena d'aigua, canyetes per beure i una proveta si és possible. Amb paciència i la referència d'una flauta o un petit teclat electrònic intentarem afinar l'escala omplint els gots amb volums diferents d'aigua.

Un cop aconseguida l'escala, repartim les "notes" obtingudes entre el grup i els demanem d'estudiar i interpretar una melodia senzilla. Si el resultat de

l'activitat és acceptable, es poden proposar composicions a dues veus...

Aprofitant l'activitat podem estudiar, a través d'una petita taula, quina relació s'estableix entre volum d'aigua afegit i afinació o entre diferents líquids (p.e. aigua / oli)

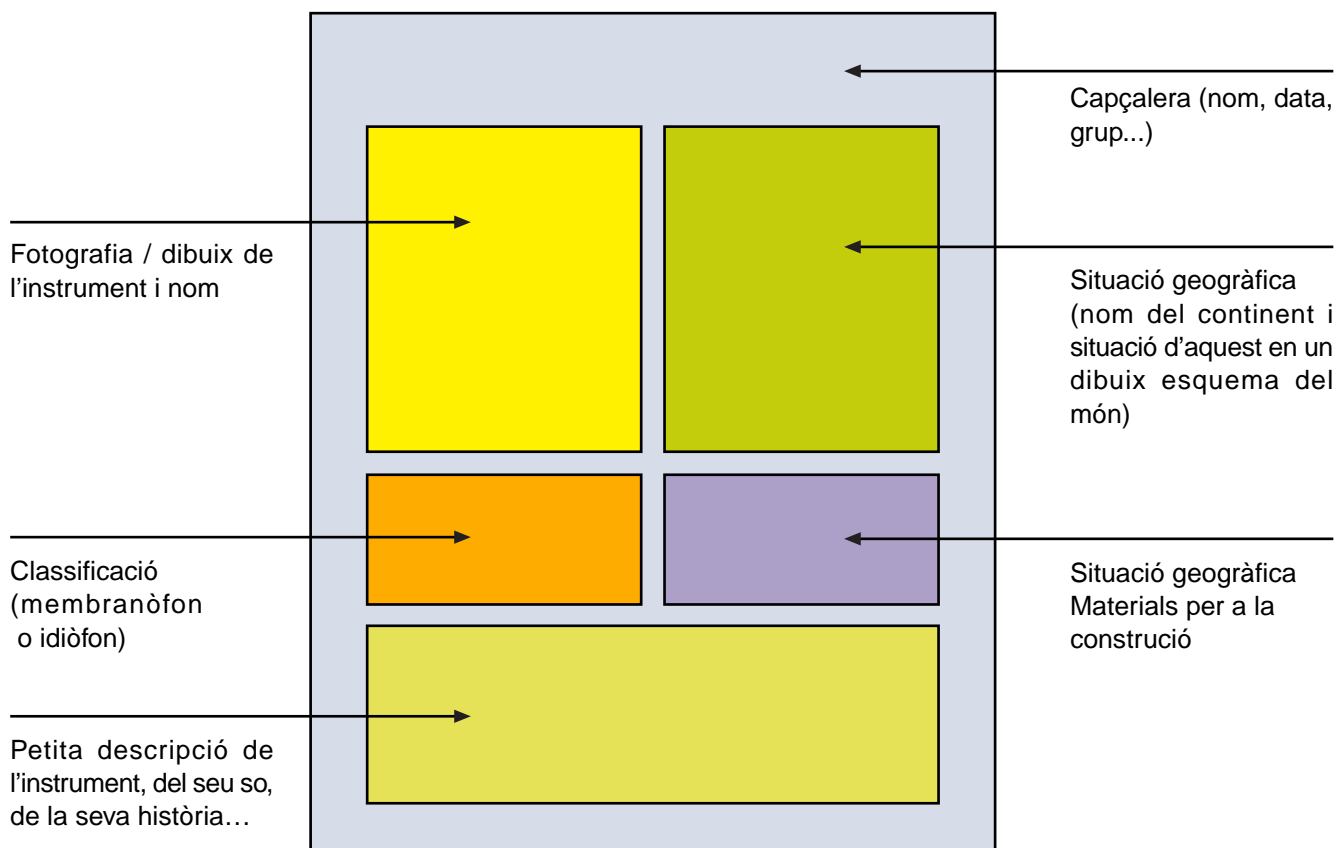
Nota	δο	ρε	μι	φα	σολ	λα	σι	δο↑
ζολυμ δ'αιγυα (XX)								
ζολυμ δ'ολι (XX)								
Conclusions								

Activitats, propostes, idees...

7. La fitxa

Com a proposta d'activitat individual, podem demanar de realitzar l'estudi d'un instrument o un grup d'instruments: definició, classificació, context històric i geogràfic, materials per contruir-lo...

Activitats, propostes, idees...

8. El repic de campanes

Les campanes són uns dels instruments més antics construïts per l'home. Existeixen des d'abans del desenvolupament del llenguatge escrit i s'han fet servir sobretot en cerimònies religioses.

La funció de les campanes és, bàsicament, informar: el moment d'anar a resar a Déu, l'hora del dia, algun succés inesperat (incendi proper, enterrament, casament...).

Les campanes s'han associat de sempre a la religió, però també a la superstició: a l'edat mitjana, abans d'entrar a una casa, es tocaven unes campanes situades a la porta per tal d'allunyar els mals esperits que esperaven

poder entrar a la casa.

Podem plantejar un petit treball de recerca als pobles dels alumnes per tal de saber si hi ha campanes en funcionament, de quan daten, quin pes tenen, l'afinació, quins repics fan, qui o què les fa repicar...

Activitats, propostes, idees...

9. El gamelan (I)

El gamelan és un conjunt molt popular d'Indonèsia format bàsicament per instruments de percussió de diferents tipus i, sovint, una flauta de bambú (*suling*), una cítara (*celempung*) i un rabec de dues cordes (*rebab*) que fan la melodia principal. El seu repertori inclou peces molt elaborades rítmicament i melòdicament, amb uns sistemes d'afinació (*pelog* i *slendro*) que determinen una sonoritat molt especial i pròpia.

Després de situar Indonèsia geogràficament, proposem una audició de música tradicional interpretada per un gamelan. Intentem reconèixer els diversos instruments i fem un exercici de relacionar els instruments de percussió del gamelan (pàgina següent) amb el seu nom i la seva imatge a través de les seves característiques. Per exemple,

Activitats, propostes, idees...

9. El gamelan (II)

Gender

Saron

Kendhang

Kenong

Gambang

Gong suwuk

Activitats, propostes, idees...

10. Taller de construcció d'instruments

Molts instruments es poden construir a l'aula amb una mica de paciència. L'ús de material de rebuig ens permetrà parlar del tema del reciclatge i el reaprofitament. La implicació d'altres àrees (plàstica, tecnologia) pot ser-nos molt útil.

Les possibilitats són moltes i és per això que adjuntem algunes pàgines web que poden ajudar a agafar idees.

<http://www.nyphilkids.org/lab/main.phtml>

Lloc web per a nens i nenes de la New York Philharmonic. Pàgina molt visual que permet veure i escoltar un munt d'instruments fets amb material de rebuig. Molta informació associada.

<http://www.nancymusic.com/PRINThomemade.htm#Plastic%20Egg%20Shakers>

Lloc web que proposa la construcció d'instruments amb una component artística important. Interessant de proposar amb l'àrea d'Educació Plàstica.

<http://www.childrensmuseum.org/artsworkshop/jam.html>

Per a la construcció de 5 instruments molt simples. Orienta sobre el temps, el cost i les possibilitats.

<http://www.lhs.berkeley.edu/shockwave/jar.html>

Instrument de percussió virtual! Necessita la instal·lació del Shockwave (directe des de la pàgina).

Activitats, propostes, idees...

10. Taller de construcció d'instruments (II)

<http://www.es-aqui.com/payno/pral.htm>

Pàgina molt completa per a la construcció d'instruments tradicionals de la Península Ibèrica. Nivell de dificultat alt... però assequible!

<http://www.enchantedlearning.com/crafts/music/>

Lloc web molt atractiu per construir un tub de pluja, una maraca de paper o un sonall. Dificultat mínima.

<http://www.home.earthlink.net/%7Egraypoodles/index.html>

Lloc web curiós. Proposa, d'una manera poc polida, potser, la construcció de diversos instruments amb materials molt fàcils de trobar. Algunes propostes són interessants.

I més i més i més...! Internet ofereix un munt de pàgines web per triar i remenar!

Si l'activitat resulta un èxit, el Museu de la Música de Barcelona proposa el Premi Clau de Sol al millor instrument construït per alumnes de 5è de Primària!

<http://www.museumusica.bcn.es/06/i2.htm#0>

